

Motion till riksdagen 2019/20:2578

av **Jonas Sjöstedt m.fl. (V)**

Utsatta EU-medborgare

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
2 Inledning.....	4
2.1 Utsatta EU-medborgare	4
2.2 Bakgrund.....	5
2.3 Diskriminering och fattigdom.....	5
3 Nationellt ansvar.....	6
3.1 Uppehållsrätt.....	6
3.2 Boende	8
3.3 Rätt till skolgång.....	9
3.4 Rätt till sfi	9
3.5 Rätt till sjukvård	10
3.6 Socialt bistånd.....	11
3.7 Strategier för romsk inkludering.....	12
3.8 Nationella samordnare	12
3.9 Tiggeriförbud.....	14
3.10 Sveriges relationer med ursprungsländer.....	15
3.11 Polisens agerande.....	16
3.12 Arbetsmarknadspolitik.....	17
3.12.1 Arbetsförmedlingen	18
4 EU:s ansvar.....	20
4.1 EU:s arbete för romsk integrering	21
4.2 EU:s sociala fonder.....	23

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tydliggöra den rättsliga statusen för utsatta EU-medborgare som lever i Sverige längre än tre månader, med utgångspunkt i de människorättskonventioner som Sverige är bundet av, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag för att stärka det statliga ansvaret och den regionala samordningen för utsatta EU-medborgare i syfte att minska belastningen på kommunerna och få dem att ta sitt ansvar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska ta fram en nationell handlingsplan mot hemlöshet med en nollvision för hemlösheten och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om nationellt ansvar för utsatta EU-medborgares boende och undersöka möjligheterna att på sikt införa ett statligt anslag som kommunerna kan söka pengar från för att ordna boenden åt de mest utsatta, inklusive hemlösa EU-medborgare, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förtydliganden om kommunernas skyldighet att erbjuda skolgång i enlighet med barnkonventionen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förtydligande av rätten att läsa svenska för invandrare (sfi) så att utsatta EU-medborgare inkluderas och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som klargör att alla unionsmedborgare i Sverige, både under de första tre månaderna i Sverige och därefter, och oberoende av om de har det europeiska sjukförsäkringskortet, har rätt till subventionerad hälso- och sjukvård åtminstone i samma omfattning som s.k. papperslösa, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över rätten till socialt bistånd för människor som de facto uppehåller sig i Sverige, och inte endast är på genomresa enligt de konventioner som Sverige är bundet av, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över strategin för romsk inkludering i syfte att tydliggöra målgruppen och inkludera de som vistas i Sverige under längre perioder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör formulera om uppdragsbeskrivningen för nästa nationella samordnare så att den syftar till att minska utsattheten och fattigdomen hos utsatta EU-medborgare, med ett tydligt människorättsperspektiv, och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om ny lagstiftning för att säkerställa rätten att be om hjälp och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en ny strategi för samarbetet med Rumänien och Bulgarien som tar

- itu med fattigdom, diskriminering och antiziganism och stärker romers egenmakt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sina instruktioner till Polismyndigheten bör slå fast att polisen har en skyldighet att skydda minoritetsgrupper och marginaliserade grupper, som utsatta EU-medborgare, och i all sin verksamhet försäkra sig om en icke-diskriminerande tillämpning av lagen och tillkännager detta för regeringen.
 14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att förbättra relationerna med utsatta EU-medborgare och den romska gruppen och tillkännager detta för regeringen.
 15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska prioritera arbetsmarknadspolitiska insatser inom politiken för utsatta EU-medborgare och ge den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare i uppdrag att arbeta med arbetsmarknadspolitiska insatser och att samverka med Arbetsförmedlingen och tillkännager detta för regeringen.
 16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att handläggare har den kunskap som krävs för att bemöta utsatta EU-medborgare, så att rättighetsperspektivet genomsyrar Arbetsförmedlingens arbete, och tillkännager detta för regeringen.
 17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska förtydliga Arbetsförmedlingens ansvar för gruppen utsatta EU-medborgare och skyldigheter att ge stöd genom långsiktiga insatser och tillkännager detta för regeringen.
 18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att införa en rätt till ersättning under insatser riktade mot utsatta EU-medborgare och tillkännager detta för regeringen.
 19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över systemet med samordningsnummer i syfte att stärka tillgången till offentliga tjänster och möjliggöra anställning för de som vistas tillfälligt i eller är nya i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU förstärks och anpassas utifrån mångfalden inom den romska gruppen och särskilt med fokus på de mest utsatta och tillkännager detta för regeringen.
 21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU har tydligare fokus på romer som rör sig mellan medlemsstaterna och särskilt på utsatta EU-medborgare och tillkännager detta för regeringen.
 22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU inkluderar kraftiga insatser för att motverka antiziganism och diskriminering inom alla områden och tillkännager detta för regeringen.
 23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU har ett tydligare fokus på att öka sysselsättningen inom gruppen, särskilt med fokus på de mest utsatta, och tillkännager detta för regeringen.
 24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att det inom Europeiska socialfonden plus (ESF+) blir möjligt att använda

medlen till att kombinera olika insatser och arbeta transnationellt utifrån ett helhetsperspektiv samt att det ska bli möjligt att använda medlen till arbetsmarknadsinsatser för utsatta EU-medborgare och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

De utsatta EU-medborgare som tigger på våra gator är ett akut tecken på en social katastrof i dagens Europa. Den extrema fattigdom som finns i delar av Europa, kombinerat med en strukturell rasism och diskriminering, har skapat en mycket utsatt situation för romer från östra Europa, framför allt Rumänien och Bulgarien. En del av de utsatta EU-medborgare som finns i Sverige är inte romer. Vissa av dem möter ändå samma diskriminering eftersom de av omgivningen antas vara romer.

Dagens situation är en konsekvens av ett politiskt misslyckande. EU har inte klarat av att göra upp med Europas inneboende rasism, dess historia och konsekvenserna av den eller att hantera den extrema fattigdom som finns i delar av unionen. Ojämligheten i EU-samarbetet, inom och mellan länder och individer, är extrem. Att vända denna utveckling kräver politiska åtgärder som inga ledande politiker, vare sig inom EU eller på nationell nivå, velat föreslå.

Frågan om utsatta EU-medborgare i Sverige har kommit att debatteras utifrån att människorna som tigger är ett problem, snarare än den fattigdom och rasism som driver dem till att tigga. Politiker och debattörer har avrått människor från att ge till den som behöver, grundläggande mänskliga rättigheter har nekats med hänvisning till att det skulle locka fler människor att söka sig hit och tiggeriförbud genomförs nu lokalt på flera platser runt om i landet samtidigt som högerpartierna kräver nationellt täckande förbud.

Vänsterpartiet har ett annat svar på situationen för de utsatta EU-medborgarna. Ett svar som adresserar de verkliga utmaningarna och tar steg för att lösa dagliga problem de utsatta möter. Det handlar om en politik som tar krafttag mot den diskriminering som gruppen möter, bekämpar den fattigdom de lever under och de strukturella faktorer som orsakar den – som bristande tillgång till utbildning, sjukvård och drägligt boende. Den politiken består av robusta välfärdsinsatser baserade på ett tydligt rättighetsperspektiv. Utsatta EU-medborgare ska ha samma rättigheter som andra EU-medborgare, i enlighet med EU-rätten och de konventioner Sverige är bundet av. Denna politik måste ständigt utvecklas och förnyas, inte minst för att visa alla som vill se en annan utveckling att den är möjlig. Om det handlar denna motion.

2.1 Utsatta EU-medborgare

Med utsatta EU-medborgare avses i denna motion medborgare i annat EU-land, som i sitt hemland lever i fattigdom och utanförskap. Med stöd av den fria rörligheten inom EU har de sökt sig till Sverige för försörjning. Även om de önskar arbeta inom till exempel bygg- eller jordbrukssektorn handlar det i slutändan ofta om att tigga på offentliga platser. De saknar i normalfallet bostad och medel för sitt uppehälle i Sverige. De utsatta EU-medborgarna som uppehåller sig i Sverige kommer nästan uteslutande från Bulgarien eller Rumänien

2.2 Bakgrund

Sedan Rumänien blev medlem i EU 2007 har miljoner rumäner utnyttjat den fria rörligheten för att bosätta sig i andra EU-länder. Enligt World Migration Report 2018, som ges ut av International Organization for Migration (IOM), är Rumänien det medlemsland med störst antal medborgare som bor i andra medlemsländer. Spanien bedöms vara det land som flest rumäner flyttat till, följt av Italien, Tyskland och Storbritannien.

EU-medborgare som flyttar till Sverige behöver inte registrera sig, varför det inte finns några officiella siffror avseende hur många EU-medborgare som lever i Sverige under utsatta förhållanden. Polismyndigheten uppskattade i november 2015 att det fanns omkring 4 700 människor som var medborgare i annat EU-land och som i hemlandet levde i fattigdom och social exkludering samt använde den fria rörligheten inom EU för att ta sig till Sverige för att försörja sig själva, framför allt genom att tigga på offentliga platser. De uppskattningar som gjorts efter det har resulterat i ungefär samma antal.

2.3 Diskriminering och fattigdom

Amnesty konstaterar genom sitt arbete med utsatta EU-medborgare att den främsta anledningen till att många romer lämnar Rumänien är att de lever under extrem fattigdom och är exkluderade ur samhället. Många av dem har aldrig haft ett jobb i Rumänien och deras utsikter att finna försörjning i hemlandet är små. En del har haft säsongarbete eller annat tillfälligt arbete inom jordbrukssektorn, byggbranschen eller liknande i andra EU-länder. Dock har ekonomisk kris, konkurrens från andra papperslösa migranter och ökande antiziganism gjort det allt svårare. De ser därför större möjligheter i att tigga om pengar i Sverige och har i regel rätt.

Romer i Rumänien utsätts för utbredd och systematisk diskriminering inom alla områden. Rumänska romer löper 38 procents högre risk att leva i fattigdom jämfört med icke-romer, kontrollerat för ålder, utbildningsbakgrund, del av landet och liknande. 2013 var medellivslängden för romer i Rumänien omkring 16 år kortare än för icke-romer och barnadödligheten tre gånger högre. Enligt en studie från 2014 av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) gick 22 procent av de romska barnen i ålder som omfattas av skolobligatorium inte i skolan, att jämföra med 6 procent av icke-romska barn i samma ålder. 31 procent av romerna i Rumänien över 16 år betraktade sig själva som analfabeter, i jämförelse med 2 procent bland icke-romer i samma ålder. Under hälften av manliga romer och endast 19 procent av kvinnliga romer i arbetsför ålder är anställda på den formella arbetsmarknaden i Rumänien. 79 procent av romerna i Rumänien lever i hushåll som saknar toalett, dusch eller badrum i bostaden. Motsvarande siffra för icke-romer är 31 procent.

Situationen för kvinnors rättigheter i Rumänien, i synnerhet reproduktiva rättigheter, har försämrats de senaste åren. Det har skett en utveckling mot en mer värdekonserverativ inställning till kvinnors rättigheter. I rumänska skolor finns ingen sexualundervisning, det finns ingen nationell strategi för reproduktiva rättigheter och ingen tillgång till gratis preventivmedel. Av 170 statliga sjukhus utförs inga aborter på 55, och 43 sjukhus vägrar utföra aborter under religiösa högtider. För att få en abort måste patienten själv betala upp till 150 euro. På landsbygden är tillgången till mödravårdscentraler för uppföljning såväl under som efter graviditeten väldigt dålig, något som särskilt drabbar romska kvinnor.

3 Nationellt ansvar

Utsatta EU-medborgare har blivit en del av livet i de flesta svenska städer under de senaste åren. Den fattigdom och utsatthet de representerar är en påminnelse om de orättvisor och den diskriminering som finns i samhället, som många helst vill slippa se. Av den anledningen har de kommit att ses som ett problem, något som ska bort från "våra gator". Regeringen har hanterat frågan genom att tillsätta två nationella samordnare som framför allt ägnat sig åt att avråda människor från att ge pengar till de som tigger, rekommendera kommuner och landsting att inte erbjuda vård, skola och socialt stöd åt gruppen samt skönmåla situationen i hemländerna.

Tidigare låg ansvaret för frågorna hos det statsråd som också hade ansvar för frågor om hemlöshet, äldre, jämställdhet och barn. Nu ligger det hos inrikesminister Mikael Damberg. Trots att gruppen i första hand söker försörjning har det aldrig varit arbetsmarknadsministern som haft ansvar för deras situation, och de nationella samordnarnas uppdrag har haft litet till inget fokus på att ordna möjligheter till försörjning.

Valet att lägga frågan på inrikesministern och att man anställt en före detta polis som saknar erfarenhet av antidiskriminerings- och socialt inkluderingsarbete som nationell samordnare bör ses som tecken på att situationen för utsatta EU-medborgare framför allt ses som en fråga om människohandel och annan form av kriminell exploatering. Detta trots att det är en väldigt liten del av gruppen som är drabbade av människohandel.

Dagens debatt om de utsatta EU-medborgarna har kommit att domineras av krav på tiggeriförbud och flera kommuner har infört lokala förbud. Vänsterpartiet är mycket kritiskt till idén att förbjuda folk att be om hjälp.

Regeringen lyfter också ofta fram de samarbeten och avtal man har med Rumänien och Bulgarien, där de flesta i gruppen är medborgare. Vänsterpartiet anser att samarbete med länderna är viktigt, men de befintliga överenskommelserna löser på inga sätt de problem som finns i ländernas sätt att behandla gruppen.

Vänsterpartiet menar att situationen för utsatta EU-medborgare i Sverige är ett nationellt ansvar som vilar på regeringen. Även om en stor del av de insatser som rör gruppen utförs av landets regioner och kommuner är det regeringens uppgift att ge förutsättningar för att genomföra insatserna på ett korrekt och effektivt sätt. För detta krävs tydliga och rättighetsbaserade riktlinjer som garanterar en likvärdig behandling och att tillräckliga resurser tillskjuts.

3.1 Uppehållsrätt

Den fria rörligheten för EU-medborgare, eller unionsmedborgare, är en viktig grundprincip inom EU-rätten. Den innebär att alla unionsmedborgare har rätt att röra sig mellan medlemsländerna och att vistas i andra stater i upp till tre månader utan andra tillstånd än en giltig legitimation. Det finns inga krav på försörjning eller egna tillgångar för uppehållsrätt under denna tid. Unionsmedborgaren kan också lämna landet och sedan återvända direkt och därmed få rätt att vistas ytterligare tre månader i Sverige. Det innebär att en person i praktiken kan vistas stora delar av året i Sverige på tidsbegränsad uppehållsrätt.

Unionsmedborgare kan också få rätt att stanna längre än dessa tre månader om hen uppfyller vissa krav. Detta kallas förlängd uppehållsrätt. Villkoren som en person måste uppfylla för förlängd uppehållsrätt är att antingen vara arbetstagare eller egenföretagare i Sverige, vara aktivt arbetsökande med reell möjlighet till anställning, studera vid

erkänd utbildningsanstalt och ha tillräckliga tillgångar för försörjning samt ha en heltäckande sjukförsäkring eller ha tillräckliga resurser för att inte bli en orimlig belastning för landets socialförsäkringssystem och dessutom ha en heltäckande sjukförsäkring. Den som haft uppehållsrätt i Sverige under en period av fem år kan få permanent uppehållsrätt.

Eftersom unionsmedborgare inte registreras när de reser in i eller ut ur Sverige vet myndigheterna inte om de har varit i landet i mer eller mindre än tre månader och således inte heller om de har rätt att vistas i Sverige. Det finns inte heller några rutiner för hur man ska hantera och i vissa fall utvisa EU-medborgare som saknar uppehållsrätt.

Både statliga och kommunala strategier för att bemöta utsatta EU-medborgare är utformade utifrån föreställningen att de bor här i högst tre månader. I praktiken lever en stor del av gruppen här under betydligt längre tid, i vissa fall med tillfälliga avbrott för att återvända till sina hemländer. EU-rätten slår fast rätten till likabehandling för EU-medborgare som vistas i ett annat land under tre månader, med två undantag. Ett av dem är relevant i detta fall och säger att de inte har rätt till stöd från socialtjänsten. Å andra sidan finns det inget som säger att staterna inte får ge sådant stöd.

Sammantaget innebär detta att den rättsliga statusen för utsatta EU-medborgare som lever i Sverige i längre än tre månader är oklar. Enligt vissa tolkningar bör denna grupp betraktas som papperslösa eftersom de lever i Sverige utan lagligt stöd. Andra menar att detta är en felaktig tolkning eftersom den fria rörligheten gör att EU-medborgare inte kan vara papperslösa inom unionen. Hur gruppen ska betraktas är viktigt eftersom papperslösa har rätt till subventionerad vård som inte kan anstå och papperslösa barn har rätt till kostnadsfri vård och skolgång.

Vänsterpartiet menar att den rättsliga statusen för utsatta EU-medborgare behöver klargöras. Vi står bakom tremånadersgränsen i uppehållsrätten. Dock anser vi att möjligheterna till insatser och stöd till utsatta EU-medborgare behöver klargöras och anpassas efter en verklighet där de som uppehåller sig längre tid i Sverige – antingen genom att nyttja sin uppehållsrätt under en längre period, med kortare uppehåll i hemlandet, eller genom att nyttja sin rätt att vistas i 6 månader för att söka arbete. Människor som de facto uppehåller sig i Sverige, och inte endast är på genomresa, bör exempelvis vara berättigade till socialt stöd enligt socialtjänstlagen och sjukvård på åtminstone samma nivå som papperslösa. Det bör säkerställas att barn aldrig förfördelas till följd av föräldrarnas juridiska status. De bör få tillgång till kostnadsfri skolgång, vård och avgiftsfria läkemedel om deras föräldrar uppehåller sig här för att försörja familjen.

Regeringen bör tydliggöra den rättsliga statusen för utsatta EU-medborgare som lever i Sverige i längre än tre månader, med utgångspunkt i de människorättskonventioner Sverige är bundet av. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartier ser även ett behov av att förtydliga ansvarsfördelningen mellan staten, kommunerna och regionerna. Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka det statliga ansvaret och den regionala samordningen för utsatta EU-medborgare i syfte att underlätta kommunala insatser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Boende

För Vänsterpartiet är bostaden en social rättighet. Det fastslås även i för Sverige bindande människorättskonventioner som FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Det innebär att alla människor ska ges likvärdiga möjligheter att leva i goda bostäder i bra miljöer till rimliga kostnader. Bostaden utgör en viktig förutsättning för människors möjligheter att förverkliga sina livsprojekt. Att vara utan bostad är att vara berövad rätten till ett fullgott liv. I dag råder det en akut bostadsbrist i stora delar av Sverige, inte minst i storstadsregionerna. Hemlösheten slår hårdast mot människor som har små ekonomiska resurser och som inte är attraktiva på dagens bostadsmarknad. Orsakerna till hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden kan finnas på både strukturell, institutionell och individuell nivå.

Sedan 2009 – då den nationella hemlöshetsstrategin för 2007–2009 löpte ut – har Sverige saknat en nationell hemlöshetsstrategi. Detta har lett till att det förebyggande arbetet med att motverka hemlösheten inte kunnat samordnas och effektiviseras tillräckligt och inte heller kunnat följas upp av staten.

Enligt Stockholms stadsmission har flera av våra nordiska grannländer på ett effektivt sätt arbetat med hemlöshetsproblematiken genom nationella hemlöshetsstrategier. Stockholms stadsmission efterlyser därför en nationell hemlöshetsstrategi som både inkluderar bostadsförsörjningsperspektivet och socialtjänstperspektivet. Strategin bör också innehålla ett mål för antalet bostäder och en återkommande utvärdering av vad kommunerna gör för att minska hemlösheten, enligt på förhand definierade kriterier där varje kommuns åtagande och resultat redovisas. Även Amnesty har efterfrågat en ny nationell hemlöshetsstrategi.

Vänsterpartiet har återkommande motionerat om att regeringen ska ta fram en nationell handlingsplan med en nollvision för hemlösheten. En generell välfärd som omfattar alla utgör det starkaste skyddet för hela samhället, inkluderat de allra mest utsatta. En nationell handlingsplan med en nollvision om hemlöshet skulle innebära ett starkare skydd mot hemlöshet för alla människor i Sverige, inkluderat utsatta EU-medborgare.

Regeringen ska ta fram en nationell handlingsplan mot hemlöshet med en nollvision för hemlösheten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Inom ramen för en handlingsplan mot hemlöshet måste situationen för de mest utsatta adresseras explicit. De utsatta EU-medborgarnas situation är ett nationellt ansvar, men det måste mötas lokalt, där människorna finns. Även kommunerna bör därför ta fram handlingsplaner för att bekämpa hemlöshet, med ett tydligt statligt stöd.

Vänsterpartiet anser att staten bör bidra med finansiering för boenden för utsatta EU-medborgare men att utformningen av dem bör vara kommunernas ansvar. Detta för att de ska kunna utformas utifrån de lokala behoven, som kan variera. Vänsterpartiet vill därför se att ett statligt anslag som kommunerna kan söka pengar ifrån för att ordna boenden åt de mest utsatta, inklusive hemlösa EU-medborgare, införs på sikt. Medel från anslaget bör ställa visst krav på medfinansiering och insatserna skulle med fördel kunna samordnas med en utvidgning av EU:s sociala fonder, som beskrivs längre fram i motionen. Vi vill också bidra till att skapa öppna center, där människor i gruppen kan få råd, stöd och där utomstående kan samlas för att långsiktigt lära känna gruppen och deras situation.

Regeringen bör återkomma med förslag om nationellt ansvar för utsatta EU-medborgares boende och undersöka möjligheterna att på sikt införa ett statligt anslag som kommunerna kan söka pengar från för att ordna boenden åt de mest utsatta,

inklusive hemlösa EU-medborgare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.3 Rätt till skolgång

Vilken rätt barn till utsatta EU-medborgare har till skolgång i Sverige skiljer sig från kommun till kommun. 2013 infördes en bestämmelse i skollagen som ger barn till personer som befinner sig i Sverige utan tillstånd, så kallade papperslösa, rätt till skolgång. Utsatta EU-medborgarna nämns inte specifikt i förarbetena till lagen, vilket av bland annat SKL har tolkats som att lagen inte gäller dem. SKL menar att det ändå står kommunerna fritt att erbjuda gruppen skolgång.

Lotta Lerwall, docent i offentlig rätt, menar att det saknas rättsligt stöd för att neka barnen utbildning och att de som gör det således bryter mot lagen. Att gruppen inte nämns i förarbetena betyder inte att den ska undantas rätten till skolgång. Hon menar vidare att det framgår av skollagen att EU-medborgare som saknar uppehållsrätt ingår i gruppen papperslösa. Vidare menar Lotta Lerwall att tremånadersgränsen för uppehållsrätten inte säger någonting om rätten till utbildning.

Civil Rights Defenders hänvisar till ett beslut från Skolinspektionen från januari 2015 som säger att barn som vistats i kommunen längre än tre månader inte ska nekas skolgång. De har alltså rätt att gå i skolan här. Det finns dock situationer där kommunernas skyldighet att erbjuda utbildning är oklar. Det handlar framförallt om de barn vars föräldrar vistas här vid upprepade tillfällen, och som i praktiken är här under lång tid men med kortare uppehåll. Barnombudsmannen samt Unicef har båda uttryckt oro över att barn nekas skolgång trots att det i barnkonventionen är tydligt vad som gäller. Precis som SKL påpekar Civil Rights Defenders att kommuner alltid har en möjlighet att erbjuda utbildning enligt skolförordningen. De menar också att kommuner har ett ansvar att se till att deras myndighetsutövning genomsyras av Sveriges internationella människorättsåtaganden.

FN:s barnrättskommitté, som övervakar efterlevnaden av barnkonventionen, är tydlig med att rätten till skolgång gäller alla barn, inklusive barn som är icke-medborgare eller papperslösa. Vänsterpartiet menar att Sverige bryter mot sina internationella åtaganden när inte alla barn, inklusive barn som är utsatta EU-medborgare, erbjuds skolgång här. Utbildning är en central del i att bryta den fattigdom och utsatthet som gruppen lever i. Att fortsätta exkludera och diskriminera utsatta EU-medborgare kommer aldrig vara vägen till inkludering eller mindre utsatthet.

Regeringen bör återkomma med förtydliganden om kommunernas skyldighet att erbjuda skolgång i enlighet med barnkonventionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Rätt till sfi

Svenska för invandrare (sfi) är en kvalificerad språkutbildning inom den kommunala vuxenutbildningen. Sfi syftar till att ge vuxna personer med annat modersmål än svenska grundläggande kunskaper i svenska språket, samt möjligheten att lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk. Sfi ska också ge språkliga redskap för kommunikation och ett aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv. Utbildningen karaktäriseras av att eleven utvecklar en kommunikativ språkförmåga. Det innebär att

kunna kommunicera både muntligt och skriftligt utifrån sina behov. Utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskildes behov och förutsättningar.

Den som är bosatt i landet har, fr.o.m. andra kalenderhalvåret det år hen fyller 16 år, rätt till sfi om hen också saknar de grundläggande kunskaper i det svenska språket som utbildningen syftar till att ge. Det är kommunernas ansvar att anordna sfi och erbjuda utbildningen till målgruppen. Samtidigt har staten ett stort ansvar i att ge kommunerna goda förutsättningar att bedriva verksamheten, både ekonomiskt och genom samordning.

I praktiken skiljer sig rätten att delta i sfi från kommun till kommun. Tolkningen av vem som anses bosatt i kommunen verkar variera. I Linköping krävs folkbokföring, medan unionsmedborgare kan skriva in sig och delta i undervisningen i både Malmö och Uppsala. För att få ett slutbetyg krävs dock att personen har ett personnummer.

Vänsterpartiet menar att rätten till sfi bör utökas så att den omfattar fler. Regeringen bör återkomma med förtydligande av rätten att läsa sfi så att utsatta EU-medborgare inkluderas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.5 Rätt till sjukvård

Tillgång till vård, utan diskriminering, är en mänsklig rättighet som Sverige har skyldighet att tillförsäkra alla som befinner sig här. Vänsterpartiet anser mot den bakgrunden att tillgång till vård för alla måste säkerställas. Det finns idag grupper som riskerar att falla utanför samhällets skyddsnet, utan möjlighet till subventionerad vård. Till denna riskgrupp hör utsatta EU-medborgare. De humanitära konsekvenserna av utebliven vård är allvarliga. Det kan exempelvis handla om kroniska sjukdomar som diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar som obehandlade över tid leder till ökat lidande och förhöjd dödlighet. Hos gravida kvinnor utan tillgång till vård ökar riskerna för förlossningskomplikationer vilket påverkar båda mammor och barn.

Sedan den 1 juli 2013 gäller lagen (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd. Lagen säger att landstingen ska erbjuda subventionerad vård och tandvård till personer som vistas i Sverige utan stöd av myndighetsbeslut eller författning. Vidare ska personer under 18 år erbjudas vård i samma omfattning som folkbokförda barn. För personer över 18 år ska vård som inte kan anstå, mödrahälsovård, vård vid abort, preventivmedelsrådgivning erbjudas. De som omfattas av lagen ska även erbjudas subventionerade läkemedel och en hälsoundersökning.

Vissa regioner tolkar lagen som att den omfattar utsatta EU-medborgare som vistas i Sverige i mer än tre månader, med motiveringen att de då skulle räknas som papperslösa. I de flesta regioner görs dock inte den tolkningen och EU-medborgare, utan det europeiska sjukförsäkringskortet, förväntas därmed betala full kostnad för vård. Oklarheten är inbyggd i lagstiftningen eftersom förarbetena säger att unionsmedborgare ”undantagsvis” och ”i enstaka fall” kan omfattas, utan att tydliggöra undantagen. Det leder till att regionerna hanterar frågan olika och att informationen om huruvida en EU-medborgare kan räknas som papperslös i många fall är otydlig. Det gör det svårt för vårdpersonalen att veta vad som faktiskt gäller.

Röda Korset har i rapporten ”Kunskap och vägledning, en förutsättning för god vård” från 2018 kartlagt hur regionerna hanterar frågan utifrån den information som ges på deras hemsidor. Vid kartläggningen hade fem regioner en officiell policy att ge subventionerad vård till EU-medborgare. En region hade gjort en egen avgränsning

kring möjlighet till vård som inkluderade mödravård, abort och preventivmedel och i övrigt tillämpade regionen Socialstyrelsens förtydligande som ger en möjlighet för EU-medborgare att inkluderas som papperslösa inom vården. Sex regioner uppgav att EU-medborgare inte ska räknas som papperslösa. Tio regioner hade ingen tydlig digital information om gruppen.

En annan otydlighet i lagstiftningen gäller begreppet vård som inte kan anstå. Sedan lagändringen 2013 har flertalet idéburna organisationer och vårdgivarorganisationer lyft problemet med otydligheten i lagstiftningen och vilken vård begreppet egentligen omfattar. I juni 2014 gick 23 förbund och föreningar knutna till sjukvården samman i en gemensam skrivelse – Rätt till vård initiativet – kring begreppet vård som inte kan anstå. I skrivelsen uppmanar de anställda inom sjukvården att ge vård på lika villkor, efter behov och enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Statskontoret framhåller i en utredning av lagen om vård för papperslösa från 2016 att begreppet vård som inte kan anstå ökar risken för att vårdpersonal gör olika bedömningar av vilken vård papperslösa ska erbjudas. Statskontoret pekar vidare på otydligheten kring huruvida EU-medborgare omfattas av lagen, och att detta måste förtydligas.

Otydligheter kring vem som omfattas av lagen och vilken vård den ger rätt till skapar framförallt osäkerhet för den enskilde i kontakten med vården och riskerar leda till ökad ohälsa och utsatthet. Otydligheterna leder också till att vårdpersonal hamnar i en svår situation där de tvingas fatta svåra beslut utan tydlig vägledning.

Vänsterpartiet anser att vård ska ges efter behov. Utgångspunkten är alla människors rätt till vård. Barn som de facto uppehåller sig i Sverige, och inte endast är på genomresa bör omfattas av fria läkemedel. Vi vill att det ska finnas pengar nationellt att fördela till regioner för att täcka kostnaderna.

Regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som klargör att alla unionsmedborgare i Sverige, både under de första tre månaderna i Sverige och därefter, och oberoende av om de har det europeiska sjukförsäkringskortet, har rätt till subventionerad hälso- och sjukvård åtminstone i samma omfattning som så kallade papperslösa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.6 Socialt bistånd

Enligt socialtjänstlagen är den kommun där en person bor ansvarig för att ge stöd till personen så länge det inte är klart att en annan kommun har denna skyldighet. I dessa fall är kommunen där personen bor endast skyldig att ge nödbistånd. Lagen gör ingen åtskillnad utifrån medborgarskap. Enligt Socialstyrelsen är dock rätten till stöd enligt socialtjänstlagen beroende av om personen i fråga har rätt att vistas i Sverige. Den som inte har denna rätt är endast berättigad till nödbistånd, enligt Socialstyrelsen, varför socialtjänsten måste utreda om personen i fråga har rätt att visas i landet innan stöd beviljas.

Vissa experter har kritiserat denna hållning och menar att det är en felaktig tolkning av socialtjänstlagen. Socialstyrelsen hållning baseras på en dom från 1995 i Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen), som baserades på den tidigare socialtjänstlagen, varför det är tveksamt om tolkningen bör ses som relevant idag och för dessa fall som är annorlunda än det som behandlades i domen. I det nödbistånd som gruppen har rätt till enligt Socialstyrelsens tolkning ingår akuta insatser som mat, boende några nätter, mediciner och biljetter för att resa hem.

I de riktlinjer som reglerar hur kommunerna ska agera i dessa fall – Socialstyrelsens riktlinjer för socialt stöd till EU/EES-medborgare och riktlinjer från SKL – görs inga referenser till de internationella konventioner Sverige är bundet av och de rättigheter vi därigenom är skyldiga att upprätthålla. Civil Rights Defenders har i sin analys av rättsläget kommit fram till att utsatta EU-medborgare, efter behovsprövning, har samma rätt till socialt bistånd som svenska medborgare. Vänsterpartiet anser att det är problematiskt att Socialstyrelsens bedömning vilar på så svagt underlag. Att de konventioner Sverige är bundet av inte får praktiskt genomslag när frågor om socialt bistånd till utsatta EU-medborgare är oacceptabelt. Rätten till socialt bistånd för människor som de facto uppehåller sig i Sverige, och inte endast är på genomresa, bör ses över.

Regeringen bör se över rätten till socialt bistånd för människor som de facto uppehåller sig i Sverige, och inte endast är på genomresa enligt de konventioner Sverige är bundet av. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.7 Strategier för romsk inkludering

I februari 2012 tog regeringen beslut om en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering för perioden 2012 till 2032. Den tjugoåriga strategin är tänkt att fungera som en förstärkning av minoritetspolitiken och regeringen har för 2016 till 2019 avsatt ca 58 miljoner kronor för åtgärder för romer, utöver de ordinarie medel som finns för de nationella minoriteterna. Vänsterpartiet föreslår i vår budgetmotion för 2020 en förlängning av dessa medel. Det övergripande målet för strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. I strategin prioriteras kvinnor och barn i målgruppen samt romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap.

Vänsterpartiet välkomnar regeringens initiativ för att främja romsk inkludering. Strategin för romsk inkludering utesluter uttryckligen de som endast är här under tre månader. Den som endast stannar i Sverige under en kort tid blir rimligen inte föremål för en långsiktig inkluderingsstrategi. Mer problematiskt är att strategin inte nämner de romer som är EU-medborgare utan uppehållsrätt och lever i Sverige en längre tid. Det beror sannolikt på föreställningen om att unionsmedborgare endast stannar i tre månader och att det är gränsen för deras uppehållsrätt. Som nämns ovan är den föreställningen felaktig. De utsatta EU-medborgare som är romer och vistas en längre tid i Sverige, ibland med avbrott för vistelser i sina hemländer, kan mycket väl vara en rimlig målgrupp för den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Samma problematik finns även i flera lokala strategier för romsk inkludering, då de är inspirerade av den nationella strategin.

Vänsterpartiet menar att den långsiktiga strategin för romsk inkludering bör ses över i detta avseende. Regeringen bör se över strategin för romsk inkludering i syfte att tydliggöra målgruppen och inkludera de som vistas under längre perioder i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.8 Nationella samordnare

Regeringen har valt att hantera förekomsten av utsatta EU-medborgare i Sverige genom att tillsätta nationella samordnare. Den första samordnaren, Martin Valfridsson, tillsattes

i januari 2015. Ett år senare presenterade han sin slutredovisning genom rapporten Framtid sökes – Slutredovisning från den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare (SOU 2016:6). I slutredovisningen ger Valfridsson sin tolkning av det rättsliga läget för EU-medborgare som vistas tillfälligt i Sverige. Samordnaren tolkar lagen såsom att utsatta EU-medborgare varken har rätt till sjukvård eller skolgång, eller att bosätta sig på allmän plats. Vidare menar utredaren att det offentliga inte bör erbjuda skolgång och vara restriktiva med sjukvård för denna grupp, samt avhysa dem som bosätter sig på offentlig plats.

Slutredovisningen möttes av kraftig kritik från civilsamhällesorganisationer, människorättsförfvarare och oss i Vänsterpartiet. Civil Rights Defenders menar att utredningen missat människorättsperspektivet samt tolkar EU:s rörlighetsdirektiv på fel sätt. De hänvisar framför allt till FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MOP-konventionen), FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) och FN:s barnkonvention. Enligt ESK-konventionen är Sverige skyldigt att erbjuda vård (till rimlig kostnad) och kostnadsfri och tillgänglig skolgång samt rätt till bostad och rätt att inte utsättas för godtyckliga avhysningar. MOP slår fast rätten till rättvis behandling och frihet från godtyckliga eller olagliga gripanden osv. Även Rädda Barnen och Barnombudsmannen står bakom kritiken mot utredningens tolkning av barnkonventionen.

Utgångspunkterna i utredningen är att de utsatta unionsmedborgarnas närvaro i Sverige är problemet. Vänsterpartiet menar att problemet är deras utsatthet. Eftersom regeringen inte kommenterat utredningen eller tagit några initiativ utifrån den, mer än att fortsätta samordningen, finns en risk att pressade kommunpolitiker tolkar den som att det är fritt fram att avhysa folk och att de bör nekas skolgång. Att regeringen fortfarande inte velat tydliggöra vilka rättigheter som utsatta EU-medborgare har är en svaghet.

Valfridssons rapport presenterade inte heller något svar på vad som ska göras och ger inga förslag på ny politik. De åtgärder som lades fram var uppdrag åt länsstyrelsen i Stockholm att samverka med de övriga länsstyrelserna i landet för att följa situationen. Det kan knappast anses tillräckligt.

För att ta arbetet vidare anställde Länsstyrelsen i Stockholm Claes Ling-Vannerus som ny nationell samordnare för utsatta EU-medborgare. Hans uppdrag syftar till att stärka samordningen och samarbetet mellan berörda myndigheter, kommuner och civilsamhället samt andra som interagerar med gruppen. Han ska också utveckla metoder och stöd för att underlätta deras arbete och underlätta samarbetet med hemländerna. Han har dock inga instruktioner om att konsultera eller samverka med gruppen utsatta EU-medborgare eller att stärka skyddet för deras mänskliga rättigheter.

Dessa brister blir mycket påtagliga i den delrapport som Claes Ling-Vannerus presenterat som en del av sitt uppdrag. Rapporten nämner inga kontakter med den berörda gruppen och slår återkommande fast att gruppens legala status är oklar, utan att förslå någon åtgärd för att klargöra denna oklarhet. Rapporten beskriver inte heller hur frågan påverkas av de konventioner Sverige är bundet av.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot regeringens hantering av frågan, både vad gäller valet av samordnare, hur uppdragen styrts och hur deras slutsatser hanterats. Sammantaget tycks regeringen sakna verklig vilja att komma åt själva grundproblematiken. Istället för att rikta in sig på den diskriminering och utsatthet som gruppen lever med verkar avsikten vara att sopa undan frågan och på olika sätt göra livet lite svårare för de utsatta EU-medborgare som lever i Sverige.

Vänsterpartiet vill se en politik som tar de verkliga problemen på allvar och försöker lösa dem med kraftfulla och konkreta åtgärder grundade i strategier för fattigdomsbekämpning, antidiskriminering och mänskliga rättigheter. När den nationella samordnarens uppdrag tar slut vid utgången av 2019 anser Vänsterpartiet att regeringen bör formulera om uppdragsbeskrivningen för nästa nationella samordnaren så att det har ett tydligt rättighetsperspektiv.

Regeringen bör formulera om uppdragsbeskrivningen för nästa nationella samordnare så att den syftar till att minska utsattheten och fattigdomen hos utsatta EU-medborgare, med ett tydligt människorättsperspektiv. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.9 Tiggeriförbud

Sedan en tid tillbaka har förbud mot tiggeri allt oftare förts fram som lösning på situationen med utsatta EU-medborgare. I september 2019 hade förbud eller tillståndskrav för tiggeri införts i fyra kommuner. Enligt en undersökning som Ekot genomfört kommer ytterligare nio kommuner genomföra någon form av begränsning av tiggeri – samtliga moderatstyrda. Ekot rapporterar också att kommunstyrelseordförande i ytterligare 16 kommuner öppnar för att begränsningar kan bli aktuella i framtiden, beroende på omständigheterna. Även om detta är en oroväckande utveckling handlar det om en ganska liten andel av landets 290 kommuner som valt att, eller överväger att, införa begränsningar av människors rätt att be om hjälp.

Debatten om tiggeriförbud fick ny fart efter Högsta förvaltningsdomstolens dom som slog fast att Vellinge kommuns beslut att förbjuda tiggeri på vissa avgränsade platser är förenlig med ordningslagen. Till skillnad från underinstanserna menade Högsta förvaltningsdomstolen att kommunerna själva är bäst lämpade att bedöma vad som är ordningsstörande. Det krävs således inte att en viss företeelse faktiskt stör ordningen för att den ska kunna förbjudas, vilket samtliga underinstanser ansåg.

Domen har mött omfattande kritik, både politiskt och juridiskt motiverad. Dels för att beteenden som förbjuds och bötesbeläggs normalt är sådana som anses förkastliga av samhället. Att be om hjälp och vädja till andra människor om deras solidaritet skadar ingen. Förbudet riskerar leda till ännu mer utsatthet hos gruppen och ökad diskriminering och antiziganism, samtidigt som det inte på något sätt förbättrar situationen för de utsatta EU-medborgare det är riktat mot.

Den juridiska kritiken handlar framför allt om att romer enligt Europadomstolen är en grupp vars rättigheter stater särskilt måste värna, mot bakgrund av den historiska diskrimineringen och de förföljelser som fortfarande drabbar dem. Samt att domen inte berör att tiggeri av internationella domstolar och människorättsorgan har betraktats som skyddad under yttrandefriheten. Att tigga är att offentligt kommunicera sitt behov av hjälp. Varje inskränkning av en sådan grundläggande frihet måste föregås av nogsamma avvägningar. Någon sådan avvägning görs inte i domen.

Frivilligorganisationer, såväl som polisen och den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare, vittnar om att de som tigger om pengar har fått en allt svårare tillvaro den senaste tiden. De får mindre pengar och utsätts för påhopp och hatbrott i högre utsträckning. De försämrade försörjningsmöjligheterna har också lett till att fler tvingas försörja sig genom prostitution eller kriminalitet. Sveriges Radios Ekot rapporterar om en tydlig koppling mellan det tillståndskrav som infördes i Eskilstuna kommun och ökade hot mot utsatta EU-medborgare. En kartläggning från Skånes stadsmission och

Civil Rights Defenders visar att över hälften av Malmös romska tiggare har utsatts för hatbrott.

Vänsterpartiet tar tydligt avstånd från alla förslag som går ut på att förbjuda eller begränsa människor från att be om hjälp. Vänsterpartiet vill bekämpa fattigdomen, inte de fattiga. Med förbud och tillståndskrav förvärras utsattheten hos en redan mycket hårt prövad grupp. Vi menar att de kommuner som valt denna väg gör fel, men att ett stort ansvar ligger på regeringen. Dels för att den, trots över fyra år med nationella samordnare inte presenterat några konstruktiva lösningar på de utsatta EU-medborgarnas situation. Men också för att regeringens företrädare genom sina egna uttalanden försvårar situationen för gruppen och misstänkliggör dem. Såväl statsministern som tidigare ansvarigt statsråd Åsa Regnér har avrått från att ge pengar till dem som tigger, och finansminister Magdalena Andersson sa våren 2018 att ”Alla som ger till tiggare ska veta att man riskerar att bidra till människohandel”. Sådana uttalanden är skadliga och leder till ökad stigmatisering av gruppen.

Vänsterpartiet menar att regeringen måste börja hantera de utsatta EU-medborgarnas situation utifrån ett människorättsperspektiv och med konstruktiva förslag i den riktning som presenteras i denna motion samt sätta stopp för förslag som handlar om att förbjuda eller begränsa rätten att be om hjälp på lokal såväl som nationell nivå.

Regeringen bör återkomma med förslag om ny lagstiftning för att säkerställa rätten att be om hjälp. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.10 Sveriges relationer med ursprungsländer

Sedan 2015 och 2016 har Sverige samförståndsavtal med Rumänien respektive Bulgarien om samarbete och utbyte av kunskap om barns rättigheter, jämställdhet och social välfärd. Samförståndsavtalen syftar till att stärka de bilaterala relationerna och fungera som plattform för utbyte i arbetet med utsatta grupper på olika nivåer. Den svenska regeringen har ofta lyft fram avtalens betydelse för att förbättra situationen för utsatta EU-medborgare i sina hemländer och på så vis försöka få färre att söka sig till Sverige.

Avtalen har mött kraftig kritik från människorättsorganisationer och andra civilsamhällsorganisationer som arbetar med gruppen. De påpekar att inget av avtalen nämner marginaliseringen av romer i länderna och den fattigdom de lever under. Varken ordet diskriminering eller rom finns med i avtalen. Som beskrivits ovan i denna motion är antiziganismen utbredd i både Rumänien och Bulgarien. Romer utsätts för omfattande diskriminering och fattigdomen är utbredd inom gruppen som har väsentligt sämre levnadsvillkor än övriga medborgare.

Romers deltagande i det politiska livet i Rumänien är begränsat. Likaså minoriteters möjligheter att utöva politiskt inflytande. Bland 40 000 lokala politiker i 302 kommuner finns endast 120 företrädare från Romapartiet. Bland kandidaterna på listorna till Europaparlamentsvalet 2019 fanns inga romska politiker. Det råder en utbredd misstro mot myndigheter bland romer. Romska civilsamhällsorganisationer i Rumänien menar att förändring endast är möjlig om romers egenmakt stärks och om gruppens deltagande i politiken växer. På så vis kan attityder i samhället förändras. För att nå dit behöver den romska gruppen mer stöd för att kunna organisera sig politiskt. Det stöd som riktas till Bulgarien och Rumänien, framför allt genom EU-medel, har slussats in via den statliga budgeten och kan därmed inte sökas av grupper från civilsamhället. Mot bakgrund av

utbredd korruption och antiziganism i både det rumänska och bulgariska samhället finns det anledning att ifrågasätta denna strategi.

Vänsterpartiet menar att regeringen måste se över samarbetet med Rumänien och Bulgarien utifrån dessa insikter. Diskriminering, fattigdom och antiziganism måste adresseras öppet och insatser måste riktas mot att stärka den romska gruppen.

Regeringen bör återkomma med en ny strategi för samarbetet med Rumänien och Bulgarien som adresserar fattigdom, diskriminering, antiziganism och stärker romers egenmakt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.11 Polisens agerande

I september 2013 avslöjade Dagens Nyheter att polisen i Skåne hade fört ett register på över omkring 4 700 romer och personer med nära anknytning till romer. Civil Rights Defenders och elva romer som berördes av registret stämde staten och den 28 april 2017 föll en historisk dom när Svea hovrätt slog fast att det handlade om etnisk diskriminering. Registret har skadat förtroendet för polisen hos den romska gruppen. Upprättelsen som domen gav är av stor vikt.

2018 fick polismyndigheten i uppdrag från regeringen att redovisa vilka åtgärder som tagits för att bekämpa hatbrott mot bland andra utsatta EU-medborgare. Bakgrunden är det allt hätskare klimat som utsatta EU-medborgare drabbats av de senaste åren, delvis till följd av tiggeriförbud och en allmänt mer påtaglig antiziganism. Den rumänske man som brukade tigga i Huskvarna och som dödades i augusti 2018 efter en lång tid av trakasserier är det mest extrema exemplet på konsekvenserna av denna utveckling. Det läger som 2014 brann i Högdalen utanför Stockholm där en man dog i branden som sannolikt var anlagd och de rumänska romer som i Kista upprepade gånger utsatts av en man som attackerat dem med bensin är ytterligare exempel. Det finns många fler.

Därför väcktes vissa förhoppningar om förändring när polisen fick uppdraget att fokusera på hatbrott som drabbar utsatta EU-medborgare. Polismyndighetens redovisning av uppdraget i mars 2019 blev dock en besvikelse. Rapporten lyfter upp att gruppen är svår att nå på grund av dess skepsis mot myndigheter i stort och mot polisen i synnerhet. Det framkommer dock inte hur man försökt möta detta hinder. Organisationer som arbetar nära de utsatta EU-medborgarna har inte blivit tillfrågade om att bidra med att förmedla kontakter. Det framgår inte heller i rapporten om dialog verkligen förts med den berörda gruppen eller om något uppsökande arbete gjorts för att kartlägga de dagliga hotelser och hataktioner på svenska gator och torg som beskrivits i vittnesmål. Rapporten nämner inte heller om några faktiska utredningar har inletts rörande misstänkta hatbrott mot utsatta EU-medborgare.

Amnesty har kritiserat polisen för att den i delar av landet, bland annat i Stockholmsregionen, tolkat ordningslagen felaktigt och regelbundet fört bort människor som tigger, men inte utgör någon störning av den allmänna ordningen. Polismyndighetens riktlinjer är motstridiga och otydliga i detta avseende, enligt Amnesty, och bör ses över.

Vänsterpartiet menar att polisen måste bli bättre på att värna rättigheterna för denna mycket utsatta grupp. Arbete mot hatbrott måste stärkas och kontakten med gruppen förbättras.

Regeringen bör i sina instruktioner till Polismyndigheten slå fast att polisen har en skyldighet att skydda minoritets- och marginaliserade grupper, som utsatta EU-

medborgare, och i all sin verksamhet försäkra sig om en icke-diskriminerande tillämpning av lagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den misstänksamhet som i gruppen finns mot polisen är befogad och ett hinder för polisens effektiva arbete. Här har Polismyndigheten en stor och viktig uppgift framför sig.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att förbättra relationerna med utsatta EU-medborgare och den romska gruppen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.12 Arbetsmarknadspolitik

Enligt både Civil Rights Defenders och Amnesty visar flera rapporter och studier att de allra flesta utsatta EU-medborgare som kommer till Sverige gör det i hopp om att få arbete. Att tigga är inte syftet med resan, utan en konsekvens av att det saknas andra försörjningsmöjligheter. De typiska besökarna på Crossroads – en verksamhet för utsatta EU- och tredjelandsmedborgare som finns på flera håll i landet och drivs av bland andra Stadsmissionen – beskrivs som individer redo att söka vilken typ av arbete som helst. De flesta är män mellan 21 och 46 år och de har ofta sitt cv översatt på flera språk med sig. I många fall har de yrkesutbildning och flera yrkesår bakom sig, och av personerna i åldrarna 30 till 40 är det många som har flera års arbetserfarenhet som byggnadsarbetare eller hantverkare.

Rätten till arbete slås fast i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen), artikel 6. Sverige är enligt ESK-konventionen bland annat skyldigt att ”försäkra rätten till tillgång till anställning, särskilt för missgynnade och marginaliserade individer och grupper, vilket kan möjliggöra för dem att leva ett värdigt liv” och att ”undvika åtgärder i privat och offentlig sektor som resulterar i diskriminering och ojämlig behandling av missgynnade och marginaliserade individer och grupper eller som resulterar i försvagade skyddsmekanismer för sådana individer och grupper”. De åtgärder som konventionsstaterna specifikt ska vidta för att trygga rätten till arbete ska ”omfatta teknisk vägledning och yrkesvägledning samt program, riktlinjer och metoder som syftar till att trygga en jämn utveckling på det ekonomiska, sociala och kulturella området samt full sysselsättning på villkor som garanterar att varje individ åtnjuter de grundläggande politiska och ekonomiska friheterna”.

EU-medborgare har rätt att vistas i Sverige under tre månader, med enda kravet att ha en giltig id-handling. Förlängd uppehållsrätt är en villkorad rätt att stanna kvar längre än tre månader. Upphållsrätten kräver inget myndighetsbeslut, ingen registrering eller ansökan. Den gäller för personer som uppfyller villkoren och så länge villkoren är uppfyllda. En arbetstagare behöver inte helt kunna försörja sig på sitt arbete, men det är viktigt att det inte är så lite att det kan anses vara av marginell betydelse. Det finns inget som specificerar vad som är ”av marginell betydelse”.

En arbetssökande har så länge hen kan styrka att hen aktivt söker arbete, och att det finns en reell chans till arbete, uppehållsrätt. Det finns inget krav på att vara inskriven på Arbetsförmedlingen, men det kan vara ett sätt att visa att man aktivt söker arbete.

Enligt fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ska en unionsmedborgare kunna ta arbete i en medlemsstat och behandlas på lika villkor som medlemsstatens egna medborgare. För att den fria rörligheten ska kunna fungera utifrån idén att EU utgör en arbetsmarknad ska alla EU-medborgare ha rätt att söka arbete i andra medlemsländer och måste ha reell möjlighet till etablering i dessa länder. Eftersom

arbetsmarknadsfrågor och frågor om social trygghet i stor utsträckning är nationella angelägenheter där EU inte har lagstiftningskompetens att genomföra mer harmoniserande åtgärder är områdena endast föremål för samordning, inte harmonisering.

EU-domstolen har bland annat tydliggjort att EU-medborgare som utför ett avlönat arbete och ansöker om ekonomiskt stöd för att komplettera sin låga inkomst inte på den grunden upphör att vara arbetstagare utan alltså omfattas av rätten till fri rörlighet för arbetstagare. Samt att rätten till arbetslöshetsersättning kräver att en lön för arbete ska ha utgått under en period och att varken ersättningens omfattning eller varifrån den kommer har någon betydelse vid bedömningen av om en person ska betecknas som arbetstagare.

I enlighet med likabehandlingsprincipen kan arbetssökande unionsmedborgare skriva in sig på Arbetsförmedlingen precis på samma sätt som en arbetssökande svensk medborgare. Sverige får inte heller, enligt EU-rätten, införa några kvantitativa begränsningar eller diskriminerande rekryteringskriterier för unionsmedborgare.

EU-domstolen har också genom praxis slagit fast att likabehandlingsprincipen leder till att en arbetssökande EU-medborgare ska ha samma rätt till arbetsmarknadsåtgärder som en nationell medborgare, under förutsättning att visst samband till arbetsmarknaden finns. Kravet på samband till landets arbetsmarknad har i många länder lett till ett bosättningsvillkor som är lättare att uppfylla för en nationell medborgare än en EU-medborgare. EU-domstolen har därför betonat att bosättningsvillkoret måste vara proportionerligt i förhållande till målet det ska uppfylla. Det måste också vara objektivt samt oberoende av den aktuella personens nationalitet. Den arbetssökande unionsmedborgaren ska vidare få tillgång till alla kontantförmåner som kan bidra till att hen finner arbete, precis som nationella medborgare.

Vänsterpartiet är kritiskt till att arbetsmarknadspolitiken är helt frånvarande i den svenska politiken rörande utsatta EU-medborgare. Gruppen som söker sig till Sverige gör det i huvudsak i jakt på sysselsättning i strävan att få en inkomst och förbättra sina livsvillkor på ett sätt som är omöjligt i hemlandet. De har också rätt att vistas i landet som arbetssökande och få stöd från det offentliga i sitt arbetssökande. Det är uppenbart att insatserna som det svenska samhället svarar med inte är formulerade för att möta gruppens behov eller säkerställa efterlevnaden av deras rättigheter. Den nationella samordnarens uppdrag nämner knappt Arbetsförmedlingen eller arbetsmarknadspolitiska insatser och i debatten är det helt andra frågor som dominerar. Detta måste förändras.

Regeringen ska prioritera arbetsmarknadspolitiska insatser inom politiken för utsatta EU-medborgare och ge den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare i uppdrag att arbeta med arbetsmarknadspolitiska insatser och att samverka med Arbetsförmedlingen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.12.1 Arbetsförmedlingen

EU-medborgare har rätt att skriva in sig som arbetssökande på Arbetsförmedlingen och till ett personligt möte med en handläggare på Arbetsförmedlingen. Under ett sådant möte ska Arbetsförmedlingen ordna med tolk och EU-medborgaren få information om vilka eventuella insatser Arbetsförmedlingen kan bistå med. Hen ska också få en personlig handlingsplan samt information om sin skyldighet att skicka in aktivitetsrapport varje månad för att fortsatt betraktas som arbetssökande.

I Stadsmissionens rapport Att vända muggen hänvisas till uppgifter från Eures-handläggare (European Employment Services, ett nätverk som arbetar för att underlätta rörligheten i Europa bestående av 32 länder och över 1 000 rådgivare) som menar att EU-medborgare kan ha rätt till olika insatser, exempelvis ”Stöd och matchning”. EU-medborgare kan också ha rätt till validering av sina kunskaper, men detta sker bara utifrån vissa reglerade yrken, till exempel inom bygg och vård. En anvisning till ett program ska vara arbetsmarknadspolitiskt motiverad. Det betyder att den ska bedömas som lämplig både för den enskilde och ur ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv, utifrån lokala och regionala förutsättningar. Det finns därmed ingen rättighet att bli anvisad ett arbetsmarknadspolitiskt program, men alla har rätt till en individuell bedömning.

Stadsmissionens erfarenheter pekar på att kunskapen hos de enskilda handläggarna på Arbetsförmedlingen varierar mycket och att de har fått liknande signaler från personer runt om i landet. Några exempel de tar upp handlar om att människor nekats inskrivning eftersom de saknar samordningsnummer, om okunskap om giltiga identitetshandlingar, att medföljande stödpersoner har nekats medverka på möten och att ett handläggsamtal är meningslöst eftersom personen ändå inte kommer att få något arbete. Stadsmissionens bild får stöd från flera andra organisationer som arbetar med utsatta EU-medborgare. De menar också att försök till dialog med Arbetsförmedlingen i frågan har mötts av svalt intresse, vilket kan förklaras av att gruppen inte är prioriterad i den politiska styrningen.

Arbetsförmedlingens övergripande mål är att underlätta för arbetssökande och arbetsgivare att hitta varandra samt att prioritera stöd till dem som står längst ifrån arbetsmarknaden. Trots att utsatta EU-medborgare får anses vara en av de grupper i Sverige som står längst ifrån arbetsmarknaden är gruppen inte prioriterad i regeringens instruktioner eller regleringsbrev till Arbetsförmedlingen eller i arbetsmarknadspolitiken i stort.

Den som är över 25 år och som är eller riskerar att bli arbetslös och söker arbete genom Arbetsförmedlingen kan få aktivitetsstöd. Försäkringskassan betalar ut aktivitetsstöd förutsatt att Arbetsförmedlingen har anvisat personen till ett arbetsmarknadspolitiskt program. I ett mål från kammarrätten i Göteborg fick en unionsmedborgare som getts rätt till praktikplats genom Arbetsförmedlingen och därför också aktivitetsstöd från Försäkringskassan uppehållsrätt som arbetssökande. I dagsläget saknas dock prejudicerande domar från Högsta förvaltningsdomstolen som ger vägledning avseende bedömning av en persons uppehållsrätt som arbetssökande.

Enligt Civil Rights Defenders bör en EU-medborgare som kan visa att hen varit arbetslös en längre tid i sitt hemland kunna anvisas till ett arbetsmarknadspolitiskt program och erhålla aktivitetsstöd i Sverige. En sammanslagning av arbetslöshetsperioder kan ligga till grund för bedömningen även i de fall den arbetslösa personen inte enbart vistats i Sverige under arbetslösheten.

Att många av de utsatta EU-medborgarna som finns i Sverige är romer som lämnat sina hemländer på grund av strukturell diskriminering medför särskilda skyldigheter för Sverige att vidta positiva åtgärder för att de ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden. FN:s kommitté mot rasdiskriminering belyser frågan på följande vis: ”[Stater rekommenderas att] vidta särskilda åtgärder för att främja anställningen av romer i statlig administration och institutioner, liksom i privata företag, [samt att] anta och implementera, närhelst möjligt, på central och lokal nivå, särskilda åtgärder som främjar romer i offentliga anställningsformer såsom inom samhällsservice och andra aktiviteter som vidtas eller finansieras av regeringen, eller utbildning av romer inom olika hantverk

och yrken.” Regeringen bör säkerställa att handläggare har den kunskap som krävs för att bemöta utsatta EU-medborgare, så att rättighetsperspektivet genomsyrar Arbetsförmedlingens arbete. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Slutsatserna från de projekt och insatser som syftar till att få utsatta EU-medborgare i arbete i Sverige är tydliga. Det krävs ett långsiktigt och strukturerat arbete för att nå framgång. Både avseende arbetsgivares vilja att anställa individer från gruppen, men också för att de arbetssökande ska förstå och bekanta sig med den svenska arbetsmarknaden i hur man söker arbete i Sverige och hur man framhåller sina kunskaper. Därför krävs en större samlad satsning på arbetsmarknadspolitiska insatser.

Regeringen ska förtydliga Arbetsförmedlingens ansvar för gruppen utsatta EU-medborgare och skyldigheter att ge stöd genom långsiktiga insatser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I många fall kan satsningen på att söka arbete stå i vägen för möjligheten att tigga om pengar, vilket i många fall är den huvudsakliga försörjningen. Därför kan arbetsmarknadspolitiska program som innebär en tillfällig försörjning under tiden man söker arbete vara en nödvändig lösning. EU:s sociala fonder, som beskrivs närmare nedan, kan spela en viktig roll i att fylla denna lucka.

Regeringen bör se över möjlighet att införa en rätt till ersättning under insatser riktade mot utsatta EU-medborgare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ett annat hinder för gruppens möjligheter att få arbete handlar om samordningsnummer och begränsningarna med numren. Även om man lyckas få ett samordningsnummer är det inte säkert att det räcker för att öppna ett bankkonto och utan det är det svårt att bli anställd eftersom de flesta arbetsgivare inte vill betala ut lön kontant. Tillgången till andra samhällstjänster är också begränsade för den som endast innehar ett samordningsnummer, då det inte har samma status som ett personnummer. Denna problematik finns även när det gäller andra grupper som uppehåller sig tillfälligt i Sverige samt asylsökande och nyanlända. Därför behöver denna fråga analyseras och utredas närmare. Regeringen bör se över systemet med samordningsnummer i syfte att stärka tillgången till offentliga tjänster och möjliggöra anställning för de som vistas tillfälligt eller är nya i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 EU:s ansvar

Att utsatta människor från andra EU-länder söker sig till Sverige i jakt på försörjning och ett bättre liv är en konsekvens av den extrema ojämlikhet och brutala diskriminering som finns inom EU. Människor runt om i EU befinner sig i akut ekonomisk och social kris. EU för en ekonomisk politik som förhindrar fattiga medlemsländer att utveckla sin välfärd. Åtstrammings- och privatiseringspolitiken krymper utrymmet för offentliga satsningar som hade varit nödvändiga för att kunna bekämpa fattigdom och diskriminering. Denna politik måste ändras i grunden för att skapa ett större handlingsutrymme. Till dess behöver EU använda mer av sina resurser för att skapa arbete och bekämpa fattigdom och ta fram politiska sanktioner mot länder som diskriminerar sina medborgare. Vänsterpartiet vill därför att en större del av EU:s budget ska gå till fattigdomsbekämpning och investeringar i bostäder, utbildning samt hälso- och sjukvård

för Europas fattigaste, däribland romerna. EU:s budget behöver minskas och resurserna behöver prioriteras bättre. Exempelvis bör jordbrukspolitiken – som inom EU är både ineffektiv och orättvis – återföras till nationell nivå och EU bör fokusera mer på gräns-överskridande frågor som situationen för utsatta EU-medborgare.

En av de bärande principerna i Agenda 2030 är universaliteten, att ingen ska lämnas bakom. Målen i agendan gäller därmed alla. Samtliga EU-länder har ett ansvar att se till att agendan efterlevs och att de 17 målen i den uppfylls.

Vi menar också att Köpenhamnskriteriernas krav om bl.a. mänskliga rättigheter och skydd för nationella minoriteter måste gälla och efterlevas även när länderna blivit medlemmar i EU. Sanktioner kan bli aktuella. Dessa behöver inte vara ekonomiska, utan kan röra sig om att ställa länder som inte respekterar mänskliga rättigheter utanför viktiga förhandlingar och samtal.

4.1 EU:s arbete för romsk integrering

2011 antog EU-kommissionen EU:s ramverk för nationella strategier för romsk integrering. Ramverket löper fram till 2020, då ett nytt ramverk ska ta vid, och innebär bland annat att alla medlemsstater ska anta nationella strategier för romers integrering. Ramverkets främsta syfte är att tackla socioekonomisk exkludering och diskriminering av romer genom att främja jämlik tillgång till utbildning, sysselsättning, boende och hälsa. Ramverkets mål är att 1) säkerställa att alla romska barn avslutar grundskolan, 2) sluta sysselsättningsgapet mellan romer och icke-romer, 3) sluta gapet avseende hälsostatus och 4) sluta gapet avseende tillgång till boende och offentliga nyttigheter.

Europeiska kommissionen har sedan i maj 2012 årligen utvärderat medlemsstaternas nationella strategier för integrering av romer och deras arbete med att genomföra strategierna. I december 2018 kom den senaste utvärderingen. I utvärderingen har man bland annat intervjuat berörda aktörer som nationella samordnare för romska frågor, civilsamhällsorganisationer och individer från medlemsstater och kandidatländer. En överväldigande majoritet av de tillfrågade menar att romer generellt har en sämre situation än icke-romer inom de fem områden (utbildning, sysselsättning, hälsa, boende och diskriminering/antiziganism) de tillfrågats om. Särskilt avseende diskriminering, sysselsättning och boende var skillnaderna stora och det fanns ett tydligt stöd för ytterligare insatser från både EU-institutioner och nationella myndigheter. Jämfört med 2011 syns tydligast förbättringar när det gäller tillgång till utbildning, en viss förbättring avseende hälsa och blandade åsikter angående utvecklingen för sysselsättningen. Både när det gäller boende och diskriminering svarade flera att utvecklingen gått åt fel håll snarare än i rätt riktning.

Utvärderingen identifierade också vissa brister i ramverket, som att målet om att alla romska barn ska avsluta grundskolan är väldigt lågt satt och att målet om att bekämpa diskriminering och strategierna för att lyckas med det är för otydliga samt att man inte lyckats adressera skillnaderna inom den romska gruppen som bland annat leder till att olika diskrimineringsgrunder samvarierar. Samtidigt som diskriminering och social exkludering är ömsesidigt förstärkande kan alla romer utsättas för diskriminering, men alla är inte socialt exkluderade, konstaterar utvärderingen. Här konstaterar utvärderingen att genusdimensionen i ramverket är för svagt och att endast ett fåtal medlemsstater tagit hänsyn till kvinnors särskilda utsatthet inom gruppen. Även barns utsatta situation skulle behöva mer genomgripande strategier som inkluderar skolgång, hälsa, boende och ett barnrättsperspektiv. EU:s arbete för romsk inkludering måste

förstärkas. Det krävs ytterligare satsningar på de mest utsatta grupperna, utan att övriga delar av den romska gruppen förfördelas.

Regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU förstärks och anpassas utifrån mångfalden inom den romska gruppen och särskilt med fokus på de mest utsatta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Även när det gäller att bekämpa trafficking saknas tydliga barn- och genusperspektiv. Utvärderingen slår också fast att de flesta medlemsstater inte tar hänsyn till romer som rör sig över medlemsstaternas gränser i sina strategier (den grupp som delvis betecknas som utsatta EU-medborgare), trots att denna del av den romska gruppen var huvudorsaken till att man antog ramverket i samband med utvidgningen av EU:s medlemsstater. För att adressera dessa behov krävs åtgärder explicit riktade mot denna grupp och ett tydligt människorättsperspektiv.

Regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU har tydligare fokus på romer som rör sig mellan medlemsstaterna och särskilt på utsatta EU-medborgare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utbildning är det område där störst framsteg gjorts. Färre romska barn avslutar sin skolgång för tidigt och fler deltar i förskolan. Samtidigt ökar skolegregationen. Den självupplevda hälsan har förbättrats, men tillgången till vård är fortsatt begränsad. När det gäller sysselsättning går det inte att se några framsteg och andelen unga romer som varken studerar eller arbetar (NEET – Not in Education, Employment or Training) har till och med ökat. Boendesituationen är fortsatt svår och endast begränsade framsteg har gjorts gällande fattigdomsbekämpning. Antiziganism och hatbrott utgör fortsatt stora problem, men på vissa håll syns nedgångar i upplevd diskriminering.

Utvärderingen visar att ramverket samverkar bra med andra insatser på EU-nivå, men sämre på de nationella nivåerna där bland annat ett tydligare fokus på att bekämpa antiziganism, att involvera civilsamhället i att stärka integrationen mellan romer och icke-romer samt tydligare adressera variationerna inom gruppen romer efterfrågas. Vidare menar utvärderingen att medlemsstaterna bör tillämpa en strategi som både ökar inkluderingen av befintliga tjänster och befintligt stöd, samt erbjuder riktade insatser till de mest utsatta.

Utvärderingen föreslår att medlemsstaterna bör uppmuntras att implementera ytterligare åtgärder för att möta diskriminering och antiziganism. De nationella strategierna bör inkludera mätbara mål för att bekämpa antiziganistiskt motiverade hatbrott och hat, bland annat inom utbildningsväsendet, på arbetsmarknaden, hälso- och sjukvården, bostadssektorn och inom rättsväsendet. De behövs också systematiska insatser för att förhindra att EU:s fonder medverkar till diskriminering.

Regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU inkluderar kraftiga insatser för att motverka antiziganism och diskriminering inom alla områden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utvärderingen menar också att lokala myndigheter generellt saknar resurser och expertis när det gäller att bekämpa diskriminering och främja social inkludering och att EU:s fonder i större utsträckning bör användas till att bygga upp denna kapacitet. Den romska gruppen behöver också inkluderas mer i framtagandet av strategier och initiativ som syftar till att stärka romsk inkludering.

Kommissionens utvärdering har välkomnats av en koalition bestående av romska och antirasistiska civilsamhällesorganisationer som bland annat menar att den lägger grunden för ett mer aktivt arbete mot antiziganism och för romsk inkludering samt att

medlemsstaterna nu måste göra mer. Koalitionen uppmanar också EU att låta slutsatserna från utvärderingen synas tydligt i EU:s kommande långtidsbudget som nu förhandlas och det fortsatta arbetet med romsk inkludering.

Regeringen bör verka för att det framtida arbetet för romsk inkludering inom EU har ett tydligare fokus på att öka sysselsättningen inom gruppen, särskilt med fokus på de mest utsatta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 EU:s sociala fonder.

2014 inrättade EU en europeisk fond för att ge stöd till personer som har det sämst ställt, kallad Fead (Fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt). Fonden ska främja den sociala sammanhållningen, förbättra social delaktighet och därmed i slutändan bidra till målet att utrota fattigdomen i unionen genom att bidra till att uppnå Europa 2020-strategins mål att antalet personer som riskerar fattigdom och social utestängning ska minska med minst 20 miljoner. Fonden ska också komplettera strukturfonderna och omfattar ca 3,8 miljarder euro under perioden 2014–2020. Sveriges anslag från fonden är under programperioden 7 miljoner euro. Eftersom fonden förutsätter en nationell medfinansiering med 15 procent omfattar insatserna i Sverige cirka 13 miljoner kronor årligen under de sju åren.

Inom ramen för fonden kan medlemsländerna välja att antingen dela ut mat och kläder, eller arbeta med åtgärder för att öka social inkludering. Sverige har, tillsammans med fyra andra länder (Danmark, Nederländerna, Storbritannien och Tyskland), valt det senare. Det övergripande målet för det svenska programmet är att socialt utsatta personers förutsättningar för social delaktighet och egenmakt ska öka och målgruppen för insatserna i Sverige är de EES-medborgare som är socialt och ekonomiskt utsatta när de vistas tillfälligt i Sverige, dvs. under högst tre månader. Den statliga myndigheten svenska ESF-rådet, som också förvaltar bl.a. Europeiska socialfonden, är förvaltande myndighet även för det svenska Fead-programmet.

Satsning på de som har det sämst ställt inom EU, genom Fead, är välbehövlig. Fattigdomen inom delar av unionen är mycket omfattande och behoven är skriande. Ojämligheten som denna fattigdom och utsatthet medför kräver kraftfulla och samordnade svar. För att fonden ska få bättre effekt och resurserna i den göra större nytta krävs dock flera förändringar av regerverket som styr fonden.

En återkommande kritik som bland annat framförts av det europeiska Fead-nätverket med över 300 medlemmar från samtliga medlemsländer är att det inte går att kombinera de båda spåren i fonden. Att medlemsstaterna måste välja mellan att antingen dela ut mat och kläder, eller arbeta med åtgärder för att öka social inkludering utgör en onödig begränsning. Kritiken handlar om att insatserna förstärker varandra och behöver kombineras för att arbetet ska bli meningsfullt.

Ett annat problem med Fead är att medel ur fonden inte får användas för arbetsmarknadsinsatser. Detta eftersom det är ESF:s (Europeiska socialfondens) område. Verksamhet finansierad genom ESF får dock endast riktas till personer som är folkbokförda i landet, varför utsatta EU-medborgare är exkluderade. Detta får till följd att arbetsmarknadsinsatser för just utsatta EU-medborgare inte omfattas av någon av fonderna.

Ytterligare en kritik mot regelverket kring Fead handlar om att insatserna ska vara gruppbaseade, i ett klassrumsliknande format. Detta är problematiskt med tanke på heterogeniteten i gruppen och att olika individer kan ha väldigt olika behov beroende på

t.ex. kön, familjesituation, mående och hur länge man vistats i Sverige. Vidare kan den utsatta livssituationen göra det svårt att delta i aktiviteter dagtid eller delta på en i förväg bokad tid.

De insatser som efterfrågats mest av de hundratals utsatta EU-medborgare som deltog i Make sense-projektet (ett projekt som finansierades genom Fead 2016–2018 och syftar till social inkludering och ökad egenmakt hos EU-medborgare som lever i social och ekonomisk utsatthet) var tak över huvudet, tillgång till sjukvård, stöd med att söka jobb, dusch- och klädtvätt och individuell rådgivning (myndighetskontakter m.m.). Endast det sistnämnda av dessa behov har projektet kunnat uppfylla p.g.a. fondens regler, vilket ofta upplevts som frustrerande för projektets personal och samarbetsparter. Att inte kunna arbeta med ett helhetsperspektiv utan endast kunnat möta vissa behov – och att bedriva socialt inkluderingsarbete utan att kunna verka för inkludering på arbetsmarknaden – har gjort insatserna mindre effektiva.

En annan märklig konsekvens av fondens regelverk är att dusch- och klädtvätt villkoras och bara kan erbjudas i samband med deltagande i annan aktivitet. Enligt erfarenheterna från Make sense-projektet skulle Fead-medlen bli effektivast om projekten kunde erbjuda ett så samlat stöd som möjligt under samma tak med härbärge, dusch- och klädtvätt, språkundervisning, arbetssökande, hälsofrämjande insatser och individuell rådgivning.

Fead har också mött kritik för att det inte är möjligt att bedriva transnationellt arbete med stöd från fonden. Dessa regler har lättats upp något, men då endast tillåtit transnationellt arbete i form av kunskapsinhämtning. Denna begränsning är extra problematisk med tanke på gruppens rörlighet.

Vänsterpartiet delar kritiken mot regelverket som styr Fead och hur det tillsammans med regelverket kring ESF gör att ingen av fonderna kan användas för att finansiera arbetsmarknadsinsatser. Att det rigida regelverk som styr verksamheten i detalj och omöjliggör samlade och kombinerade insatser som utgår från målgruppens behov är inte ett effektivt sätt att använda dessa medel. Framför allt hindrar det möjligheten att nå målen om att minska fattigdomen i EU och förbättra situationen för de mest utsatta i tillräcklig utsträckning. Att regelverken omöjliggör satsningar på arbetsmarknadsinsatser, vilket är ett av de främsta behoven för gruppen, är obegripligt. Det visar också att den fria rörligheten inom EU endast är avsedd för vissa människor.

I maj 2018 presenterade EU-kommissionen ett förslag till förordning om Europeiska socialfonden plus (ESF+). Förslaget innebär att ESF+ inrättas genom en sammanslagning av Europeiska socialfonden (ESF), sysselsättningsinitiativet för unga (YEI), Fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt (Fead), EU-programmet för sysselsättning och social innovation (EaSI) samt programmet för unionens åtgärder på hälsoområdet. Förslaget är en del av den långtidsbudget som EU nu förhandlar. Medlemsstaterna ska utarbeta program för att genomföra ESF+ för perioden 1 januari 2021–31 december 2027. I kommissionens förslag, som ännu inte är antaget, ingår möjligheten att kombinera materiellt stöd med insatser för social inkludering. Detta vore en mycket välkommen utveckling. Sammanslagningen av fonderna medför därmed en möjlighet att förbättra samordningen mellan dem och regerverken som styr hur medlen får användas. Även de nationella program som Sverige ska ta fram medför vissa möjligheter till förbättring. Dessa bör regeringen ta tillvara.

Regeringen ska verka för att det inom ESF+ blir möjligt att använda medlen till att kombinera olika insatser och arbeta transnationellt, utifrån ett helhetsperspektiv samt att

det ska bli möjligt att använda medlen till arbetsmarknadsinsatser för utsatta EU-medborgare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Birger Lahti (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Christina Höj Larsen (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)

Linda Westerlund Snecker (V)